

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Şemini

Spontane Davranış: İyi mi, Kötü mü?

Şemini *peraşası*, Hahamlarımızın, Tanrı’nın evreni yarattığı zamanki kadar sevindiğini söyledikleri bir günün – Mişkan’ın büyük açılışının – Aaron’un iki büyük oğlu Nadav ve Aviu’nun ölümüyle gölgede kalmasının trajik hikâyesini anlatır:

Aaron’un oğulları Nadav ve Aviu kor küreklerini aldılar, içlerine ateş koydular, [ateşin] üzerine de tütsü yerleştirerek, *A-Şem*’in Huzuru’nda, [O’nun] kendilerine emretmiş olmadığı yetkisiz bir ateş getirdiler. *A-Şem*’in Huzuru’ndan bir ateş çıktı ve onları tüketti. *A-Şem*’in Huzuru’nda öldüler. (*Vayikra 10:1-3*)

Nadav ve Aviu’nun günahının tam olarak ne olduğu hakkında Hahamlarımız ve daha ileri dönemdeki açıklama otoriteleri tarafından birçok açıklama önerilmiştir. Ama Tora’nın ta kendisinin burada ve başka yerlerde (*Bamidbar 3:4, 26:61*) verdiği en basit cevap, onların kendi inisiyatifleriyle hareket etmiş olmalarıdır. Kendilerine emredilmiş olmayan bir şey yapmışlardır. Belki de anın atmosferinden etkilenerek saf bir şevkle, spontane bir şekilde hareket etmişler ve “yetkisiz bir ateş” sunmuşlardır. Buna göre, manevi konularda spontane davranmanın tehlikeli bir şey olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Ama acaba öyle midir? Moşe, bundan çok daha rahatsız edici koşullarda, Bene Yisrael’i Altın Buzağı’nın etrafında dans ederken görünce Taş Levhaları paramparça ettiğinde de bu spontane bir davranıştı. Bizzat Tanrı’nın yontmuş ve üzerlerine On Emir’i hakketmiş olduğu levhalar belki de ezelden beri var olmuş en kutsal objelerdi. Ama işte, Moşe bu davranışı nedeniyle cezalandırılmamıştır. Hahamlarımız, Moşe, öncelikle Tanrı’ya danışmadan, kendi başına hareket etmiş olmasına rağmen, Tanrı’nın onun bu davranışını tasdik ettiğini söylemişlerdir. Raşi, Tora’ya yaptığı en son açıklamasında bu ana atıfta bulunur. Tora’nın son pasuğu (*Devarim 34:12*) “Moşe’nin tüm Yisrael’in gözlerinin önünde gerçekleştirmiş olduğu tüm kuvvetli el ve tüm büyük dehşet”ten bahseder:

“*Tüm Yisrael’in gözleri önünde*: [Bu sözler, Moşe’nin] kalbi kendisini, levhaları onların gözleri önünde kırmaya sevk ettiği zaman[ı ima etmektedir]. Pasukta söylendiği gibi “Ve onları gözlerinizin önünde paramparça ettim” (*Devarim 9:17*). Ve Kutsal ve Mübarek Tanrı, onunla hemfikir oldu. Pasukta söylendiği gibi: “*Aşer Şibarta* [=paramparça etmiş olduğun]. [Bu sözler şöyle açıklanır:] *Yişar kohaha şeşibarta*: “[Onları] paramparça ettiğin için gücün artsın!”

Acaba spontane davranış neden Nadav ve Aviu için yanlışken Moşe Rabenu için doğrudu? Bunun cevabı, Nadav ve Aviu'nun birer Koen, Moşe'ninse bir *Navi*, yani peygamber olmasında yatar. Bunlar dini liderliğin iki farklı şeklidir. Farklı görevleri, farklı duyarlılıkları ve aslına bakılırsa zamanın ta kendisine karşı farklı yaklaşımları gerektirirler.

Koen, Tanrı'ya, zaman içinde hiç değişmeyen bir şekilde hizmet eder (tabii ki, Koenlerin görevli oldukları Bet Amikdaş yıkıldığı zaman onların bu konudaki rolleri Bet Amikdaş tekrar inşa edilene kadar sona ermiştir). Peygamber ise, Tanrı'ya zaman içinde sürekli değişen bir şekilde hizmet eder. İnsanlar çok fazla rehavete kapıldıklarında Peygamber onları yaklaşmakta olan felaket hakkında uyarır. Felaketten dolayı acı çektikleri ve ümitsizliğin derinliklerine düştükleri zamansa Peygamber onlara teselli ve umut verir.

Koen tarafından söylenen sözler her zaman aynıdır. Koenlerin *berahası*, bugün de, Moşe ve Aaron'un günlerindeki sözlerin aynılarından oluşmaktadır. Ama Peygamberler tarafından kullanılan sözler hiçbir zaman aynı değildir. Kaydedildiği gibi:

“Hiçbir iki Peygamber aynı tarzı kullanmaz.” (*Sanedrin 89a*)

Dolayısıyla bir Peygamber için spontanelik, bu rolün özünden kaynaklanır. Ama Tanrı'ya ibadetle meşgul olan Koen için spontane davranışlar tamamen uygunsuzdur.

Bu farkın sebebi nedir? Ne de olsa Koen de Peygamber de aynı Tanrı'ya hizmet etmekte değil midir? Tora, bizim ancak nispeten yakın bir dönemde yeniden icat ettiğimiz bir aracı, biraz farklı bir şekilde kullanmaktadır. Stereo ses – iki farklı hoparlörden gelerek birbirini tamamlayan ses –1930'lu yıllarda, işitsel perspektif hissi uyandırmak amacıyla geliştirilmişti. 1950'lerde, stereonun ses için yaptığını bu kez görüntü için yapmak üzere 3 boyutlu film teknolojisi geliştirildi. Pierre Broca'nın 1860'taki

çalışmasından bugüne kadar, sinirbilimciler MR ve PET taramalarını da kullanarak, iki bölümden oluşan beynimizin, çevremize nasıl olup da, muhtemel başka bir durumdakinden daha zekice tepki verdiğini anlamak için çabalamışlardır. Realiteyi tam olarak deneyimleyebilmek için ikili bir perspektife ihtiyaç vardır.

Koen ve Peygamberin sağladığı ikili perspektif, yaratılış hakkında, sırasıyla, [düzen, yapısallık, ayrımlar ve sınırlara vurgu yapan bir Koenlik tarzıyla dile getirilmiş olan] Bereşit 1:1-2:3 ve [insanlar arası ilişkilerin nüans ve dinamiklerine vurgu yapan bir Peygamberlik tarzıyla dile getirilmiş olan] Bereşit 2:4-3:24 tarafından temsil edilen ikili perspektife paraleldir.

Şimdi gelin, yapısallık ile spontanelik arasında sürekli bir tartışmanın olduğu başka bir alanı ele alalım: *tefila*, dua; özellikle de Amida duası. Bet Amikdaş'ın yıkılışından sonra Raban Gamliel ve Yavne'de başında bulunduğu *bet dinin*, gündelik Amida duası için, kati bir sıralamayla on sekiz *berahan*dan oluşan ve sonra on dokuzuncu bir *berahanın* eklendiği standart bir metin tesis ettiğini biliyoruz (Mişna Berahot 4:3).

Ancak bu konuda herkes hemfikir değildi. Rabi Yeoşua, bireylerin, Amida'nın daha kısaltılmış bir şeklini söyleyebileceği görüşündeydi. Bazı açıklamalara göre Rabi Eliezer sabit bir metne tamamen karşıydı ve kişinin her gün yeni bir şey söylemesi gerektiği fikrini taşıyordu (Yeruşalmi Berahot 4).

Bu görüş ayrılığı, görüldüğü kadarıyla, her gün dua etme gerekliliğinin kaynağı hakkındaki başka bir görüş ayrılığıyla bire bir paraleldir:

Şöyle söylendi: Rabi Hanina'nın oğlu Rabi Yose “Dualar, Atalar tarafından tesis edilmiştir” dedi. Rabi Yeoşua ben Levi “Dualar, gündelik *korban*lara denk olarak tesis edilmiştir” dedi. (*Berahot 26b*)

Rabi Hanina'nın oğlu Rabi Yose'ye göre, Şahrit duası Avraam tarafından, Minha duası Yitshak tarafından ve Arvit duası da Yaakov tarafından tesis edilmiştir. Rabi Yeoşua ben Levi'ye göre, Şahrit duası her gün sabah vakti yapılan *korban*, Minha duası her gün akşamüstü yapılan *korban* denktir. Bu görüş ayrılığının pratikte hiçbir gerektirmesi yok gibi görünse de, aslında vardır.

Eğer dualar Atalar tarafından tesis edildiye, o zaman duanın kökeninin peygambersel nitelikte olduğu anlaşılır. Yok, eğer dualar *korban*ların yerini almaları için tesis edildiye, o zaman duanın kökeni Koenlik kurumuyla bağlantılıdır. Koenlerin spontane hareket etmesi yasaktı, ama Peygamberler için bu gayet olağan bir şeydi. Raban Gamliel gibi, duayı Koenlik kurumuna bağlı bir uygulama olarak gören biri, tam ve kesin bir metnin önemini vurgular. Talmud Yeruşalmi'nin anlayışına göre Rabi Eliezer gibi, duayı peygamberlikle bağlantılı gören biriye spontaneliğe değer verir ve her gün yeni bir şey söylemeye gayret eder.

Geleneğimiz bu konuyu oldukça dikkate değer bir şekilde çözüme kavuşturmuştur. Gündüz vakti her Amida duasını iki kez söyleriz. İlkinin Peygamberlerin geleneği

doğrultusunda sessizce ve kendi mahremiyetimizde söyleriz. Bu sırada her ne kadar ana metne bağlı kalsak da, eğer şahsi bazı özel dileklerimiz varsa bunları ilgili yerlere ilave etme serbestimiz vardır ve bu, Peygamberlik geleneğine uygundur. Bunun ardından Amida ikinci bir kez *şaliah tsibur* (=hazan) tarafından cemaat halinde ve kolektif bir şekilde söylenir. *Hazam*n yaptığı bu tekrar, Bet Amikdaş'ta *korban* yapan bir Koen'in ibadet uygulamasına paraleldir. (Arvit duasında neden bir tekrar olmadığını anlamak kolaydır: Gece vakti *korban* yapılmazdı.) Sessiz Amida sırasında metne kendi sözlerimizi ekleyebiliriz; tekrar sırasında bunu yapma serbestimiz yoktur. Bunun sebebi spontaneliğe Peygamberlikte yer olması, Koenlikte ise olmamasıdır.

Nadav ve Aviu'nun trajedisi, aslında birer Koen olmalarına rağmen sanki Peygambermiş gibi davranmış olmalarıdır. Yine de biz – oldukça akıllı bir şekilde – her iki geleneği miras aldık, zira yapısallık olmadan Yahudiliğin hiçbir devamlılığı olamaz; ama spontanelik olmadan da Yahudilik yaşamında hiçbir tazelenme ögesi olamayacaktır. Buradaki sınav, her birinin yeri konusunda karmaşaya düşmeksizin doğru dengeyi tutturaktır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Spontaneliğin hayatınızda önemli olduğu bir zaman aklınıza geliyor mu?
2. Nadav ve Aviu'nun hatalı "şevki" düşünüldüğünde, acaba heyecan duygularımızı dizginlememizi gerektiren bir zaman hiç var mıdır?
3. Tora'da "olumsuz sonuçlanan *korban*lara" verilebilecek başka örnekler var mıdır?